

ਕਸ਼ਮੀਰ

(ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਕ ਨਾਟਕਕਾਰ ਸਟੇਜ ਦੀ ਇਕ ਨੁੱਕਰ 'ਤੇ ਮੋਜ਼ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੁਝ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।)

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਕਿਉਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਨਾਟਕਕਾਰ ਜੀ, ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਨਾਟਕ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਤੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਏਂ ?

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਦੀ ਏਨੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾਈ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਬੇਟੇ ਇਹ ਇਕ ਐਸੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ ਨਾਟਕ ਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ 52 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਰਾਏ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਏ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਲਤੀ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਖਾਧੀ ਹੈ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਤੁਸੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪੱਖ ਠੀਕ ਹੈ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਸਲਾਮੀ ਮੂਲਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਗਲਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਦਾ ਖਾਮਿਆਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜੋ ਚੱਕਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਚੱਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਕਿਹੜਾ ਚੱਕਰ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਪਹਿਲੇ ਅਨੰਤਨਾਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 35 ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 5 ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਕਿਹਾ ਇਹ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ

ਘੁਸਪੈਠੀਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਝੂਠ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਲਾਇਕੀ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਫਰਜ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਏ ਇਹ ਫਰਜ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੀ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਦਫਨਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਫਰਜ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਹਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਵਿਚ 8 ਹੋਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਹਲਾਕ ਹੋ ਗਏ। 35 ਜਮ੍ਹਾਂ 5 ਜਾਂ 8, ਕੁਲ 48 ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਕਿਉਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ? ਇਸ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਲੋਕ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਘੁਸਪੈਠੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਵੀ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਖੇਡ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਇਹ ਖੇਡ ਹੀ ਤਾਂ ਗਲਤ ਏ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਏ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਟਕ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਦੋਨੋਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਅਗੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਹਦਾ ਰਸਤਾ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਰਸਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਵੇ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕ। 52 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਤੁਸੀਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੋ।

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਹਾਂ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। 1952 ਵਿਚ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ

ਮਤਲਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਬਖਸ਼ੀ ਗੁਲਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਆਇਆ। 1975 ਵਿਚ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਯਾਨੀ ਇਹ ਦੋ ਧਿਰੀ ਫੈਸਲੇ ਸਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਆਪਸੀ ਫੈਸਲੇ ਨਹਿਰੂ ਨਿਆ ਪ੍ਰਾਂਤ ਐਕਟ, ਤਾਸ਼ਕੰਦਾ ਸਮਝੌਤਾ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਭੁਟੋ ਦੀ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤਾ, ਲਾਹੌਰ ਏਲਾਨਨਾਮਾ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋ ਧਿਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਅਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅਸਲੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਝੌਤੇ ਹੋਏ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਫਾਰੂਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਸਮਝੌਤੇ ਉਸ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਏ।

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਇਹ ਐਵੇਂ ਬਕਵਾਸ ਗੱਲ ਹੈ। ਫਾਰੂਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਫੇਰ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੁਰੀਯਤ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫਰੰਟ ਜੇ.ਕੇ.ਐਲ.ਐਫ. ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੋਲ ਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਵੇ। ਅਬਦੁੱਲਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਹੋਣ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।... .. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫੋਰਮ, ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਤਾਕਤਾਂ।

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਮਤਲਬ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ?

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਪੱਤਰਕਾਰ : ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁਣ ਅਮਰੀਕਾ ਹੀ ਹੈ।

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਅਮਰੀਕਾ ਹੀ ਲੈ ਲਵੋ, ਦੋਨੋਂ ਮੁਲਕ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮੁਹਤਾਜ ਹਨ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਵਾ ਲੈਣ। ਪਰ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ -ਮੌਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਦੋਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਕੋਲ ਐਟਮ ਬੰਬ ਹਨ। ਜਿੰਦ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਇਹੀ ਨਾਟਕ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਨਾਟਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੀ ਅੰਮਾ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਘਰ ਦਾ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। (ਸਵੈਰ ਹੀ ਬੁਣਦੀ ਹੋਵੇ) ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਉਰੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਚਾਚਾ ਇਕ ਮੂਲੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਬਾ ਇਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਟਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬੇਟਾ : (ਘਬਰਾਹਟ ਦੀ ਲੈਅ ਵਿਚ) ਅੱਬਾ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਐ ? ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਖ਼ਬਰ ਏ, ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤੀਂ ਚਿੱਟੀ ਸਿਘਪੁਰਾ ਵਿਚ 35 ਸਿੱਖ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਹਲਾਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅੱਬਾ : ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਏ ?

ਬੇਟਾ : ਸਭ ਲੋਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਘਰਾਂ ਦੇ 35 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਬਾ : ਹਾਏ ! ਏਨਾ ਜੁਲਮ ?

ਚਾਚਾ : ਹਾਂ (ਉਹ ਸਾਰਾ ਸੀਨ ਮੂਲ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿਹਰੇ ਕਾਲੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਰੋਂਦੇ ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਰਹਿਮ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਦੀਵਾਰ ਅੱਗੇ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਅੱਬਾ : ਉਹ ਘਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਸੌਦਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਚਾਚਾ ਆਖਦਾ ਸੀ। ਕਿਧਰੇ ਉਹ ਵੀ ਤੇ ਨਹੀਂ... .. (ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਚਾਦਰ ਉੱਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।) ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਬੇਟਾ : ਅੱਬਾ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਬੜਾ ਸਖ਼ਤ ਪਹਿਰਾ ਏ।

ਅੰਮਾ : ਰਸ਼ੀਦ ਦੇ ਔਬਾ , ਕੌਣ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਸਾਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬੇਟਾ : ਇਹੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ।

ਅੱਬਾ : ਅੱਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਦਰ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਚ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਇਹ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋ ਗਈ ਏ, ਇਹਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮਾ : ਪਿਛਲੇ 52 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਬੇਟਾ : ਅੱਬਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਕੌਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ?

(ਗੁੰਗਾ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।)

ਅੱਬਾ : ਬੇਟਾ, ਤੇਰਾ ਚਾਚਾ ਵੀ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਏ, ਇਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, 52 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ੁਲਮ ਇਹਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਇਹਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਏ, ਪਰ ਇਹ ਵੇਖਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਏ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੋ। ਤੇਰੀ ਅੰਮਾ ਵੀ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੀ ਏ ਪਿਛਲੇ 52 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਏ।

ਬੇਟਾ : 52 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ?

ਬਾਪ : ਹਾਂ ਬੇਟਾ, ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨ੍ਹਾਂ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਸਰਹਦੋਂ ਪਾਰ ਤੋਂ ਆਏ ਕਬਾਇਲੀ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਜਿੱਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਇਹ ਚਾਚਾ ਬਸ ਏਨਾਂ ਹੀ ਸੀ, ਇਹਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

(ਚਾਚਾ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦਾ ਐਕਸ਼ਨ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੀਤੀ, ਲੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ।)

ਬੇਟਾ : ਅੱਬਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਕਿਸਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ?

ਅੱਬਾ : ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਨਾਲ ਹੀ ਚਾਹੁੰਣ, ਅਲਹਾਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਅਲਹਾਕ

ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਵੀ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਦੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਵੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬੇਟਾ : ਪਰ ਰਾਜਾ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਅੱਬਾ : ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਤੇ ਉਹਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਮੁਜਾਹਿਦਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਬਾਇਲੀ ਲੁੱਟਮਾਰ ਕਰਦੇ ਬਾਰਾਂਮੂਲਾ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਅਲਹਾਕ ਕੀਤਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਇਮਦਾਦ ਦਿੱਤੀ। ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬਕਾਇਦਾ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵੀ ਬਕਾਇਦਾ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਆਈ। ਇਥੇ ਆਲਮੀ ਜੰਗ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਦਖ਼ਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਹੋਈ। ਇਕ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਅਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਕੰਟਰੋਲ ਲਾਈਨ ਬਣ ਗਈ।

ਅੰਮਾ : ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੀ ਸੀ ?

ਬੇਟਾ : ਹਾਂ ਅੱਬਾ, ਬੁਨਿਆਦ ਕੀ ਸੀ ?

ਅੱਬਾ : ਬੁਨਿਆਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਦਬੰਦੀ ਆਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਤਹਿਦਾ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬੇਟਾ : ਅੱਬਾ, ਫੇਰ ਇਹ ਰਾਇਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ?

ਅੱਬਾ : ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਹੈ। ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਅੰਮਾ : ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮੁਜਾਹਿਦ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਇਧਰੋਂ ਗੋਲੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਉਧਰੋਂ ਗੋਲੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕ ਮਰਦੇ ਹਨ।

(ਗੂੰਗਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।)

ਬੇਟਾ : ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ?

ਅੱਬਾ : ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਿੱਖ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਕੱਟੜ ਇਸਲਾਮੀ ਮੁਜਾਹਿਦਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਜਾਤ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਤੇ ਨੀਮ ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨ ਅਤੇ ਚੈਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਮੇਰੇ ਸਭ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅੰਮਾ : (ਅੱਲ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਦੁਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁੱਦਰਾ) ਹੇ ਅੱਲ੍ਹਾ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਹੱਥ ਸਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਰੱਖੀਂ।

(ਅੱਬਾ ਅਤੇ ਬੇਟਾ ਵੀ ਇਹ ਦੁਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੂੰਗਾ ਚਾਚਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਸ ਅੱਲ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਦੁਆ ਜੋਗੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਫੇਡ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਗੂੰਗਾ ਚਾਚਾ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਕਦੀ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ ਰਸ਼ੀਦ ਦਾ ਅੱਬਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਚਿੱਠੀ ਸਿੰਘਪੁਰਾ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖੁਫੀਆ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਤੇ ਨੀਮ ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਠੀ ਸਿੰਘਪੁਰਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਇਆ। ਰਸ਼ੀਦ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕੰਮ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਉਸਨੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ

ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੜਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਬਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਖਲੋਤੀ ਜੀਪ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਪਰ ਗੁੰਗਾ ਚਾਚਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(ਨੋਟ: ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ।)

(ਬੇਟਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਮਾ ਉਦਾਸ ਬੈਠੀ ਹੈ।)

ਅੰਮਾ : ਬੇਟਾ ਤੇਰੇ ਅੱਬਾ ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤ ਤੋਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਬੇਟਾ : ਹਾਂ ਅੰਮਾ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਘੰਮਾ : ਕੀ ਮਤਲਬ ?

ਬੇਟਾ : ਅੰਮਾ, ਸਾਡੇ ਅੱਬਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜੋ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਕਾਤਲ ਫੌਜ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਨ।

(ਅੰਮਾ ਸੁੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁੰਗਾ ਸਾਰਾ ਸੀਨ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਇਕ : ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਦੋ : ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਤਿਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਇਕ : ਇਹ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।

ਦੋ : ਹਾਂ-ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।

ਇਕੱਠੇ : ਆਓ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਓ ਆਓ, ਅਸੀਂ ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਲਹੂ ਡੋਲ ਦਿਆਂਗੇ, ਪਰ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਰਸ਼ੀਦ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਮਾ : ਰਸ਼ੀਦ, ਬੇਟੇ ਰਸ਼ੀਦ..

(ਗੁੰਗਾ ਇਥੇ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਸੀਨ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਫੌਜੀ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ, ਰਸ਼ੀਦ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੂੰ ਜੀਪ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਫੇਰ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ)

ਅੰਮਾ : (ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਔਲ੍ਹਾ ਅੱਗ ਰੋਸ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਮੇਰੇ ਔਲ੍ਹਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਰਹਿਮਤ ਦੀ ਦੁਆ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੁਆ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਰਹੀ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਗਿਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਇਤਹਾ ਹੋ ਗਈ ਏ, ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਏਂ।

(ਗੁੰਗਾ ਚਾਚਾ ਮੁਕਾਮਕ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ)

(ਫੇਡ ਆਉਟ)

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੈ, ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਲੀਆ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਸਿੰਘਪੁਰਾ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਕੱਟੜਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਅਬਾਦੀ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਜਾਏ। ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾ ਦੇ ਪੰਜ ਅਜਾਈਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਅੱਠ ਹੋਰ ਮਾਰੇ ਗਏ।

(ਅੰਮਾ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਹ ਉਹਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦੇ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁੰਗਾ ਚਾਚਾ ਬੇਟੇ ਦੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ ਲਾਸ਼ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅੰਮਾ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੁੰਗਾ ਚਾਚਾ ਉਹਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਲਾਸ਼ 'ਤੇ ਕੱਪੜਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਾਲਾ ਕੱਪੜਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉੱਤੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਭਰਿਆ ਗਿਲਾ ਹੈ।)

ਅੰਮਾ : ਮੇਰੇ ਔਲ੍ਹਾ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਰਹਿਮਤ ਦੀ ਭੀਖ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ, ਨਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੰਨਤ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਦੇਈਂ। ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਵਾਦੀ-ਏ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੱਦਾ ਦੇਨੀਂ ਹਾਂ, ਇਲਤਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ, ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ। ਮੇਰੇ ਔਲ੍ਹਾ, ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਦੁੱਖਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਕ ਬੰਦ ਮੁੱਠੀ, ਇਕ ਮੁੱਕੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਇਕ ਚੰਡੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। (ਗੁੰਗਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)